

Wervelkrant

06/4

-2,5 euro december 2006 • Nr 4

Wervel wil smaakrevolutie!

Werkgroep voor een Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw vzw

Samen Armoede Uitsluiten

Uw steun gaat naar projecten in Vlaanderen & Brussel:

- projecten die gezinnen helpen aan een thuis en een huis
- tewerkstellingsprojecten
- onthaal- en opvangcentra voor thuislozen
- buurtwerkingen in achtergestelde wijken
- kinderwerkingen in kansarme buurten
- welzijnsschakels die in hun buurt armoede bestrijden

000-0000003-03

Voor elke gift via overschrijving vanaf €30,00 ontvangt u een fiscaal attest

WELZIJNSZORG VZW | HUIDEVETTERSSTRAAT 165 | 1000 BRUSSEL | INFO@WELZIJNSZORG.BE | WWW.WELZIJNSZORG.BE

foto voorpagina : middagmaal tijdens wervelreis 2006 in Bretagne

'Wervelkrant 06/4' is krant 68 in het 16de Werveljaar. Kringlooppapier; gedrukt met vegetale inkt door Druk in de Weer 1600 exemplaren.

Alle artikels, vrij van intellectuele eigendomsrechten, mogen worden overgenomen, mits bronvermelding en mits toezending van de publicatie aan Wervel.

Deze krant kost 2,5 euro

Op www.wervel.be is er een drie-maandelijks voedselkrant

Aangezien Wervel een VZW is, is het ook gemachtigd bij testament legaten en schenkingen te ontvangen. Het volstaat hiertoe de volgende formule in het document in te lassen: 'Ik legateer aan de vzw Wervel te 1030 Brussel de som van ... EUR voor ...

We doen een beroep op mensen, groepen, organisaties, die ons maandelijks/jaarlijks iets -naar eigen draagkracht-willen storten.

Dat kan op 001-2165388-36 van Wervel. IBANCode BE 46-001-2165388-36 BIC/Swift code GEBABEBB Deze bijdragen benutten we om allerlei projecten te financieren.

Aan wie alleen de Wervelkranten wil ontvangen, vragen we minimum 15 euro (voor organisaties minimum 20 euro), dit als ondersteuning voor de publicatie- en verzendkosten.

Wervel is een project bij Krekelsparen van Netwerk-Vlaanderen. Het erkend nummer is 94/0054. Wervel is ook een project bij het nieuwe Dynamosparen van Netwerk-Vlaanderen en Triodos Bank.

Wervelcontactadressen:

Lus Mussche: Vinkendreef 13, 3120 Tremelo, Tel./fax.: 016/ 53 26 95.

Secretariaat: Vooruitgangstraat 333/9 A, 1030 Brussel, Tel./fax.: 02/ 203 60 29

e-mail: info@wervel.be

website: www.wervel.be

verantwoordelijke uitgever :
Louis De Bruyn,
Nonnenstraat 19 2800 Mechelen

Publicaties: u kunt de lijst vinden op de website of aanvragen op het secretariaat. U kunt ook een voorstellingsbrochure (in het NL, E, D, F, SP) en folder (NL, E, F, PORT en SP) aanvragen op het secretariaat Met de steun van OEVER, samenwerkingsverband van religieuze congregaties in Vlaanderen

Wervel wil smaakrevolutie!

Een met water verzwaarde kippefilet (lees vleeskuiken van 40 dagen), een opgeblazen vleestomaat, flauwe ijsbergsla het jaar rond, een sponzig wit brood... We kunnen de tonnen smaakloze “voeding” niet meer aan. Alles wijst erop dat de tijd rijp is voor de revolutie van de smaak!

Van de 7000 plantensoorten die gebruikt worden voor menselijke consumptie, zijn er ongeveer 200 gedomesticeerd sinds de landbouw ontstond 12.000 jaar terug. Van deze 200 zijn er 12 die instaan voor driekwart van onze plantaardige calorie-opname: bananen, bonen, cassava, maïs, gierst, aardappel, rijst, sorghum, soja, suikerriet, zoete bataat en tarwe. Wat dierlijke proteïnen betreft, komt meer dan 95% van de kippen, runderen en varkens. Vandaag staan 15 planten- en 8 diersoorten in voor 90% van onze voedselvoorziening. Dat is niet zoveel, maar binnen elk van deze gedomesticeerde soorten zijn er vaak enorm veel cultuurvariëteiten. Van tarwe bijvoorbeeld 25.000, van schapen 1300, van karper meer dan 20; deze noemt men ook wel de ‘landrassen’, die zijn eeuwenlang veredeld in verschillende continenten, door tal van lokale boeren. Ze evolueerden zo mee met het klimaat, met de landbouwmethoden, met de lokale bodems en... de lokale smaak.

Deze enorme agro-biodiversiteit staat nu sterk onder druk: de uniformisering van de landbouwproductie heeft hier in belangrijke mate toe bijgedragen. Machtsconcentratie bij enkele multinationale zaadproducenten veroorzaakt een ongeëvenaarde genetische erosie van ons smaakpatrimonium. Bovendien wordt het “recht” van boeren om zaad te bewaren en opnieuw in te zaaien door de machtige zaadlobby steeds verder afgebouwd.

Het besef groeit dat deze diversiteit, die zich niet alleen uit in plantengenen, bodemorganismen, of landbouwvormen, maar ook in talen en culturen, belangrijk is en moet bewaard blijven. Hoe meer diversiteit, hoe beter we uitgerust zijn voor de toekomst. Klimaatverandering of niet.

We moeten niet blijven kiezen voor landbouwmethoden die enkel het profijt van de aandeelhouders van de agro-industrie maximaliseren ten koste van boer, consument, Zuiden en milieu. De transitie naar duurzaamheid ligt bezaaid met winwin-operaties. Maar we moeten ze durven zien.

De alternatieven voor de éénheidsworst zijn in, en in deze krant belichten we er een paar: nieuwe (oude) gewassen zoals huttentut, nieuwe landbouwvormen met aandacht voor de biodiversiteit onder de grond, maar ook nieuwe samenwerkingsverbanden zoals de Werkgroep Eigen Zaadteelt, of een vernieuwde appreciatie voor de fijnproevers onder ons tijdens de Week van de Smaak.

Kortweg: laat duizend bloemen bloeien!

Smakelijk,

Jeroen Watté

Zie ginds komt de stoomboot uit Brazilië weer aan! ...hij brengt ons geen speelgoed, maar soja!

Maar liefst 1700 leerlingen uit het Waasland namen in oktober deel aan de soja-acties rond Wereldvoedseldag. Een initiatief van Wervel, Mondina en Bevrijde Wereld (een NGO uit Sint-Niklaas). De Grote Markt van Sint-Niklaas en het marktplein in Lokeren werden op 16,17 en 20 oktober vakkundig ingepalmd door het jonge volkje, dat massaal present gaf.

Opzet van de Soja, So What-actie bestond erin om de deelnemende leerlingen het traject van de sojaboon achterna te laten reizen. De boodschap: op een speelse manier de sojaketen en de precare situatie van de boeren in het zuiden duidelijk maken... Een korte terugblik:

Zuiden

Op de grote markt stonden 4 grote tenten: een start/slottent en een tent voor ieder betrokken continent: Latijns-Amerika, Europa, Afrika. Op de actiedag simuleerden de leerlingen de trektocht van de soja uit Latijns-Amerika naar Europa en de dumping van enkele Europese producten op de Afrikaanse markt.

In de tent van Latijns-Amerika kregen de leerlingen de ecologische en sociale gevolgen van de grootschalige sojateelt te zien. Symbolisch werden de bonen met een tot schip omgebouwde wagen vanuit Brazilië naar Europa gevoerd.

Europa

In de Europatent werd de situatie van de Vlaamse landbouwer, het hoe en waarom van soja-import en de groeiende macht van de multinationals aan de leerlingen in toneelvorm uitgelegd. Vanwege de massale soja-invoer produceert het Westen veel minder veevoeder dan het eigenlijk nodig heeft en worden er overschotten geproduceerd. Eén voorbeeld betreft de export van Europees melkpoeder naar West-Afrika. De precieze gevolgen voor pakweg de Senegalese melkveehouder zijn schrijnend. Enkele leerlingen konden hun kruiwagen volstouwen met melkpoeder (+kippen en uien) geproduceerd in Europa. Vervolgens verhandelden ze de Europese exportproducten op de Afrikaanse markt. En wie bleef er op de marktplaats

verweesd achter met zijn producten? Juist, de kleine boer uit het Zuiden... En dat konden de meeste leerlingen via het Noord-Zuidspel aan den lijve ondervinden.

Alternatieven

In een tent op het einde van het parcours kregen de jongeren alternatieven aangeboden van een aantal organisaties die hier rond actie voeren en kiezen voor een streekgebonden landbouw.

Ook voor de volwassenen was er een aangepast actiemodel. Tijdens een etentje werd elke gang ingeleid met een bijpassend filmpje over de ongelijke verhoudingen tussen Noord en Zuid. Wat is het verhaal achter de witte gazpacho-soep? Waarom is er voor een vleesarme maaltijd gekozen? En waar komt het stoofpeertje vandaan? Wie er niet bij kon zijn, hoort er zeker van in de lokale basisgroep.

Wist je al dat er ondertussen reeds 43 verkooppunten van sojavrij vlees en 13 voor sojavrije zuivel werden geïnventariseerd op www.wervel.be?

Wie kent er een hoevewinkel waar er sojavrij vlees of zuivel verkocht wordt?

Kijk eens op onze website en als hij nog niet op de lijst staat, stuur ons dan het adres door!

Soja en de sojaproblematiek blijken hoe langer hoe meer mensen aan te spreken.

Terwijl Luc Vankrunkelsven deelneemt aan een internationaal sojaseminarie in Bolivia (met deelnemers uit: Argentinië, Bolivia, Brazilië, Paraguay, Uruguay, Zwitserland, België en Nederland) en er een toespraak houdt, verschijnt ons sojaboek in buurland Brazilië. Op hetzelfde moment van het seminarie in Brazilië is er een boerenvergadering met 400 deelnemers van Fetraf-Sul/CUT (de partner waar Wervel mee samenwerkt) rond 'soja en biodiesel'.

Inderdaad, de koorts is in Brazilië bijzonder hoog rond de zogenaamde 'groene' energie. Vooral de regering, maar ook sociale organisaties allereerste, springen maar al te graag op de kar van eigenlijk alleen maar 'meer van hetzelfde': goedkope grondstoffen leveren aan de grootindustrie, deze keer niet voor de maag, maar voor de motor. Luc schreef er in 2004 een lange brief over aan Altemir Tortelli, algemeen secretaris van Fetraf-Sul. Het verschijnt nu als een soort 'Open brief' in het boek

en valt onbedoeld in deze hete discussie. Fetrafs standpunt ligt anno 2006 ongeveer in dezelfde lijn: meerwaarde creëren voor de gezinslandbouw en niet zomaar reduceren tot grondstoffenleverancier voor de biodieselfabrieken. Al is er momenteel veel interesse voor het boek, zowel bij pers als bij het publiek (boeren, professoren, etc.), toch zou het wel eens kunnen zijn dat dit hoofdstuk het meeste zal opvallen, omwille van de actualiteit. Wie weet, kan het boek zo enige bijdrage leveren bij de internationale uitwisseling om tot een echte toekomst te komen voor de gezinslandbouw. En om samen alternatieven uit te bouwen die boer(in), dier, consument en milieu ten goede komen. En niet alleen een elite die winst maakt op de kap van anderen, of het nu om voedsel of biodiesel gaat. Daar zijn Wervel en Fetraf, ieder op zijn eigen wijze mee bezig.

Luc zit nu in Brazilië. Wie zijn nieuwe flitsen over alternatieven aan beide kanten van de oceaan wil volgen, kan terecht op www.wervel.be

Energie voor de rijken
(een citaat uit een brief
aan Boer & Tuinder)

Welke "Unconvenient Truth" ontdekt Al Gore bij het lezen van MAP III (groei mits verwerking)? MAP III is driemaal transport: transport van grondstoffen vanuit de hele wereld naar Vlaanderen, transport van eindproducten vanuit Vlaanderen naar de hele wereld, en transport van verwerkte afvalstoffen vanuit Vlaanderen naar de hele wereld (mestkorrels om de Sahara vruchtbaar te maken?)

Transport, transport en nogmaals transport, dus CO2-uitstoot, dus broeikaseffect, dus opwarming, dus Kyoto-verdrag, dus biodiesel en bio-ethanol. En, ja, de boerenstiel heeft weer toekomst want de fossiele brandstoffen zijn eindig en wij boeren, wij gaan de producenten worden van schone en groene energie op onze dierbare akkers i.p.v. voedselproducenten. Maar energie voor wie? Energie voor de rijken natuurlijk, de Amerikanen, de westerlingen, de noordelijken, en ook de miljoenen Chinezen met hun groeiende vraag naar staal en energie.

Maar we zullen moeten een keuze maken, want welke akkers gaan al die miljarden mondjes van die groeiende wereldbevolking te eten geven? Dus toch maar mestkorrels naar de Sahara of geen vlees eten?

mvg Dirk Rummens,
producent van sojavrij vlees uit een
Vlaams valleigebied.

Wie nog een eindejaarsgeschenk zoekt met inhoud, kan nog altijd bij Wervel het Nederlandstalige sojaboek bekomen. En wie zijn Portugees wat wil bijwerken, kan dus de Braziliaanse uitgave bekomen.

(zie www.cefuria.org.br
of www.fetrafsul.org.br)

Solidariteitsactie 2006... het vervolg Braziliëreis mondt uit in steunactie aan school Guarani-indianen

Samba, capoeira, salsa, carnaval, koffie, stervoetballers... Zo kende ik Brazilië tot vorig jaar. Een jaar later zou ik dit immense land, bijna 'continent', zelf bezoeken. Het centrale punt van mijn reis werd het bezoek aan de Guarani-indianen in Ocoy, nabij Foz do Iguaçu. Als school hadden we immers het engagement aangegaan een steunactie op touw te zetten voor het plaatselijke schooltje van dit 600 mensen tellende 'reservaatdorp'.

Een verslag:

We bezoeken een nederzetting van Avá-Guarani-indianen in de buurt van de Itaípudam (drielandenpunt Foz do Iguaçu.). Een kleine nederzetting, zeg maar 'reservaatgrond'. Het is een warme dag. De aarde kleurt rood. Een meertje, wat huizen. Rondom veel plantages waarop oneindig veel soja. 'Dat is allemaal van de fazendeiros, de grootgrondbezitters,' vertelt het stamhoofd. Zelf hebben ze de beschikking over wat land rondom de nederzetting. We zien maïs, enkele

groentetuinen. Elk gezin krijgt een voorraad bakstenen en wat rioleerbuizen om zich een onderkomen te bouwen.... Het maakt je stil, maar tegelijk schreeuwt vanbinnen een stem van protest en verontwaardiging! De doffe blik in de ogen van deze mensen snijdt tot in je ziel. In de jaren '80 zijn ze hier onder dwang van de regering terechtgekomen. Hun voorouderlijk land werd opgeofferd aan de energiebehoefte van het land. Het staat nu onder water. Deze gezinnen moesten letterlijk vluchten voor het stijgende water. Het land waarop ze zijn terechtgekomen – zeg maar 'gedropt' – is echter te klein van oppervlakte om er echt een bestaan te kunnen opbouwen. 238 ha kale, schrale grond....Mensen hangen een beetje rond. Stenen huisjes die er best aardig uitzien. 'Maar zo willen we helemaal niet leven, dit zijn we niet gewoon, dit hoort niet bij ons, we willen leven in de bossen,' vertrouwt iemand ons toe. We hebben nood aan een gebied van minstens 3000 ha woud om te leven van jacht, visvangst en op

zoek te gaan naar vruchten en medicinale planten.

We wandelen tot aan de school, opgericht in 1984, met drie klaslokalen voor zo'n 150 kinderen tussen 5 en 14 jaar. Er is ook avondonderwijs voor de ouderen. Ze krijgen er les in het Portugees, maar sedert 1998 ook in hun eigen taal, het Guarani. Onze aandacht gaat naar een stoffig veld, waar een paar jongetjes voetballen. Hun afgetrapte, kapotte gymshoenen staan aan de rand. Op hun blote voeten schoppen ze enthousiast tegen een eigengemaakte bal, gemaakt van een aantal aan elkaar genaaide, gebreide lapjes. Ik dacht spontaan aan de kinderen bij ons en de weelde die zij kennen... en hoe weinig ze dit vaak beseffen...

Van school tot school

Woensdag 17 mei 2006 heeft onze traditionele gocartrace plaatsgevonden. Ik haal het beste in me boven om leerlingen aan te zetten tot solidariteit. De voorraad artisanaat

ADVERTENTIE

LUKEMIEKE
Vegetarisch

Restaurant - Traiteur

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven
Tel.: 016/22.97.05
Fax: 016/22.43.63

Open elke werkdag
van 12.00-14.00u en 18.00-20.30u

Overhandiging van de opbrengst in Brazilië

(beeldjes, armbandjes) die ik meebracht, gaat vlotjes van de hand. De daaropvolgende weken schieten onze eerstegraadsleerlingen in hun sportschoenen voor de voetbalwedstrijden. Een cd met prachtige gezangen van de Guarani-kinderen galmt over de speelplaats. 'Is dat van de échte indianen, mevrouw?' wordt me dikwijls verwonderd gevraagd.

RESULTAAT:

Onze school mag met trots de nettosom van 3930 euro sponsorgeld voorleggen! Vermeerderd met een deel van de winst van een Braziliaanse avond die we op onze school mochten organiseren in samenwerking met het Heilige Maagdcollège, eindigen we op een TOTAALSOM van 4065 euro!!

1965 euro werd overgemaakt aan vzw WERVEL. Wervel steunen is meebouwen aan 'duurzame landbouw'. Het heeft immers met ons allemaal te maken: met hoe we leven, wat we eten en de gevolgen hiervan op ecologisch (milieu), sociaal, cultureel en economisch vlak. Wervel steunen is geloven in een landbouwmodel met respect voor deze aarde! Het is mee zoeken naar alternatieven, die een einde maken aan het onrecht dat een groot deel van de wereldbevolking treft. Onze leerlingen hiervoor gevoelig maken en hierover informeren behoort tot onze doelstellingen.

2100 euro werd op 16 november jl. persoonlijk door Luc Vankrunkelsven overhandigd aan de school in Ocoy. Het geld zal gebruikt worden voor een verhard voetbalpleintje, maar vooral ook voor het drukken van didactisch materiaal in de Guarani-taal. Voor de kinderen werden 2 setjes voetbaltruitjes, 2 keepertruitjes en een voetbal aangekocht.

Dit verhaal wordt zeker vervolgd! Misschien komen we tot een heuse uitwisseling, meer dan tot het louter doorschuiven van geld.
Annemie De Smet

Start gezamenlijke campagne landbouw 2015! gelanceerd op 16/10

De lopende campagne "Denk globaal – eet lokaal" is gesneden brood voor plaatselijke acties. En ook ons thema "verder dan de soja" levert een zeer concreet voorbeeld van de nefaste gevolgen van de liberalisering van de wereldhandel, als het om landbouw gaat. We hebben bovendien alternatieven te bieden ten bate van een landbouw met toekomst die milieuvriendelijk is, die voedselsoevereiniteit garandeert, zowel hier als in die landen waar tegen 2015 minder honger zou moeten zijn.

Wereldvoedseldag 16 oktober was de startdag van de campagne Landbouw 2015. Een brede samenwerking van ontwikkelingsorganisaties, milieuverenigingen, consumentengroepen en groepen voor duurzame landbouw heeft geleid tot een gezamenlijke campagne die over twee jaar loopt in Vlaanderen. In Wallonië loopt een soortgelijke campagne en de startdag vond dan ook plaats in de Belgische hoofdstad.

De basisidee van de campagne Landbouw2015 is dan ook 'recht op voedsel en een duurzame landbouw'. De internationale vrijhandel kan dan misschien wel naar "globale" voordelen leiden, de overlevingsboeren en de kleine boeren worden er niet beter van. Waarom ontzeggen de oude Noordelijke landen nu de nieuwe Zuidelijke landen het recht om hun landbouw te steunen en te beschermen tegen invoer, terwijl ze dat voor hun eigen landbouw wel hebben gedaan en nog doen?

Wervel deed mee

De Week van de smaak

Zoals u in de vorige krant kon lezen, zat het programma van de Wervelkoks afgeladen vol!

De basisgroepen staken de handen uit de mouwen en per provincie werd onder leiding van één van de drie Wervelkoks een smaakvol gerecht aangeboden aan heel diverse doelgroepen.

Zelfs de VIP's en pers kwamen aan de beurt, op de startavond donderdag 16 november in de Lamote-site te Mechelen. Tussen de exquisite Cava en bekroonde bieren, de specialiteiten van de meesterkoks uit binnen- en buitenland vormde Wervel samen met Bioforum en Velt het groene kookeiland op de zesde verdieping van het voormalige gebouw van Brouwerij Lamot.

Vlak naast het dakterras met moderne glaspartijen, waar veel gasten een luchtje kwamen scheppen, kon men genieten van een hartverwarmend soepje in de Wervelsoeptassen 'Denk globaal – eet lokaal'.

Twee uur op voorhand moest alles klaar staan, wat ons de tijd gaf om wat te socializen met de andere standhouders op de verschillende verdiepingen van het gebouw. We sloten een verbond met

de Noordzee-garnaalvissers, die ook aan korte keten en lokale verkoop doen en sinds kort hun eigen vangst rechtstreeks verkopen. We kregen het eeuwenoude recept van Reynvoort-koeken uit het Begijnhof van Diest te pakken en vernamen dat gehakt boerenwormkruid, het hoofdingrediënt van deze koeken, "zeer jong geplukt moet worden in den vroegen voorjaar". Boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*) verjaagt de vlooiën uit de kattenmand. Vroeger hingen mensen een bosje boerenwormkruid boven hun bed en boeren gebruikten het kruid wanneer het vee last had van wormpjes. Als boerenwormkruid meer van die probleempjes in het leven zou kunnen oplossen !!! ...

Dobbelhoeve

Op zaterdag was het feest op de Dobbelhoeve te Schilde. Na het Wervelfeest van vorig jaar voelden we ons meteen thuis op de gastvrije boerderij. De hartige boekweit-pannenkoeken, de dito gevulde taart van Tine Vanackere en de zoete pannenkoeken van het huis vlogen over de toonbank... De bakplaat vatte bijna letterlijk vuur: al die werklust !!! Moe, maar voldaan fietsten we naar onze

volgende activiteit.

Zonnekouter

"Land in Zicht" of "de Zonnekouter" - namen die doen dromen (zeker in deze dagen) - te Machelen-Zulte lokten ons uitnodigend. Al van donderdagavond had Vormingplus, onze medeorganisator, de inschrijvingen moeten afsluiten! Tine Becuwe, vergezeld van de kleine Rune, voor de gelegenheid helemaal uit Veerle-Laakdal afgereisd, presenteerde een waar feestmaal met seizoensgebonden groenten van de boerderij. An en Walter hadden hun living omgetoverd in een gezellig restaurant en de deelnemers konden genieten van geestelijk (filmpjes van Wervel) en lichamelijk voedsel. Niets kon de pret bederven, de deelnemers konden afsluiten met een geanimeerde wandeling van Walter op de boerderij. Zelfs de soeptassen werden allemaal verkocht en hoefden niet weer meegesleept naar Brussel.

Elan

Hoeveel kilometers de Wervelsnack van Jonas Vanreusel moest afleggen voor hij op je bord terecht kwam in Elan, het sociale restaurant van ons kantorencomplex? Dat had Patrick haarfijn berekend en iedere gast kon het aflezen van receptenfiche 1 die aan de kassa lag. De hartig gevulde speltflapjes zijn populair maar de bereiding is te arbeidsintensief, zeker op een maandag ... In dat alles ligt een schat aan ervaring verborgen.

In de zon

Woensdagnamiddag stond letterlijk "In de Zon" in Vissenaken. Astrid en Jonas hadden alles heel goed voorbereid, maar de opkomst viel een beetje tegen. Er waren te weinig deelnemertjes om de activiteit geslaagd te noemen, maar de formule is zeker opnieuw te gebruiken.

Keiem

Vrijdagavond in het verre Keiem, op het Dischhof bij Walter en Magda, kregen

feestmaal in de Zonnekouter

we een volle tafel, met een stevige boerenvertegenwoordiging. Tine Vanackere, geboren en getogen in de streek, praatte de avond aan elkaar in een sappig Westvlaams. Het korte filmfragmentje van de verkenningreis naar Bretagne kreeg veel aandacht en lokte heel wat vragen uit bij het geïnteresseerde publiek. Geladen met een zak vol Keiemse kaas vertrokken we naar het andere deel van het land.

Hasselt

In de Stad van de Smaak, Hasselt, had

Wervel een plaatsje veroverd op de Grote Markt.

Voor deze speciale gelegenheid had het Stadsbestuur de oude markten in de binnenstad opnieuw laten herleven zoals weleer. Net als vroeger konden bezoekers de ambachtelijke zuivelproducten proeven en kopen op de Zuivelmarkt of genieten van een heerlijke vissoep op de Vismarkt. De in de vergetelheid geraakte groenten werden herontdekt op de Groentemarkt, maar ook een bezoekje aan de Fruitmarkt, de Patattenmarkt, de

Havermarkt en de Grote Markt loonde zeker de moeite. Ter ere van het gastland Zwitserland was aan de Molenpoort een typisch Zwitsers dorp gebouwd met plaatselijke specialiteiten en gerechten. Workshops koken, proeven, ruiken en voelen zorgden voor zintuiglijke inzichten als nooit tevoren.

En basisgroep Hasselt bood een lekkere boekweitpannenkoek aan (met authentiek recept, te verkrijgen via Basisgroep Limburg), met boekweit geschonken door de voorzitter bioboer. Van zijn eigen oogst.

Alle 'Denk globaal-eet lokaal'-activiteiten die tijdens de Week van de Smaak in Vlaanderen plaatsvonden en aangemeld werden bij het coördinatieteam, werden gescreend en gecontroleerd door een Kwaliteitscomité. Dat comité bestaat uit 44 vertegenwoordigers uit verschillende sectoren en beleidsdomeinen. En Wervel werd gewogen en goed bevonden voor 6 van de 700 activiteiten!!!

De tweede editie van de Week van de Smaak zal lopen van 15 tot 24 november 2007. Minister Anciaux nomineerde Kortrijk als Stad en Italië als Gastland van de Smaak 2007.

En Wervel? Wie weet, zijn we er weer bij, na onze smaakrevolutie van dit jaar! Maar niets kon en kan zonder al die vrijwilligers: bedankt!

Katrien Van Oost

speltflapjes in Elan

voedselkilometers moeten ook betaald in Elan

een tuinbouwbedrijf, met eigen zaadteelt

AKELEI

Op 3 november '06 ging in Aula Pieter De Somer te Leuven het colloquium "biodiversiteit de toekomst van onze voeding" door, waaraan Wervel zijn enthousiaste medewerking verleende. Een van de sprekers was Greet Lambrecht, die met beide voeten in de tuinbouwpraktijk, biodiversiteit in stand houdt op het eigen tuinbouwbedrijf. Een indringend verhaal over wat haar drijft voor de instandhouding van landbouwbiodiversiteit: "Denk globaal, eet lokaal!" onze dagelijkse boterham.

"AKELEI is een tuinbouwbedrijf, kleinschalig, vollegrond, biologisch-dynamisch en met - waar het enigszins haalbaar is - eigen zaadteelt. Vijfentwintig jaren werken we aan een bedrijfsindividualiteit, stevig verbonden met de bodem en de gewassen die er op gedijen. Kritisch bewaken we de kwaliteit van het bedrijf en zijn producten tegen de ondermijnende neerwaartse spiraal waarin de land- en tuinbouw zich bevindt."

Compromis

"Akelei is mijn plek, waar 'eigen zaadteelt' zijn weg mocht vinden. Door de jaren heen blijven we zoeken naar een compromis tussen een hoog productieniveau en pionieren met biologische en streekassen."

"Zo zijn de typische 'Mechelse blauwgroene winterprei', de al even authentieke 'Mechelse Krombek-erwt' en de 'Schriekse holstengelige groene selder', op het bedrijf geïntegreerd. Aan de zaadteelt van de winterprei wordt het meest intensief gewerkt. En de resultaten zijn daar ook het best zichtbaar. Want sinds enkele jaren wordt onze winterprei door het PCBT, het Proefcentrum voor de Biologische Tuinbouw te Rumbeke, mee opgenomen in de vergelijkende rassenproef. En tot onze vreugde heeft hij er tussen de zaadvaste rassen een eerbaar plaatsje gevonden! Het is deze toets die bevestigt dat zaadteelt reïntegreren op de boerenakkers, een haalbare zaak kan zijn. We doen ook zaadteelt voor een coöperatie van

tuinders uit Duitsland, het "Bingenheimer-saatgut"-initiatief. En in Vlaanderen helpen we collega-telers op weg via de 'Werkgroep Eigen Zaadteelt' met steun van het ILVO, een onderzoeksinstituut van de overheid te Melle."

"Ik wil getuigen van ons enthousiast in de weer zijn met oogsten, zaaien, planten, hakken, wieden maar vooral met de ZORG voor gewassen die onze voeding zijn. En dat verhaal begint bij het zaaizaad!"

"'Denk globaal, eet lokaal!' is de krachtige boodschap die WERVEL en VELT verspreiden en die ons nauw aan het hart ligt. Wel, vanavond ligt voor mij het zwaartepunt op 'lokaal' en 'globaal'. Lokaal staat voor de veelheid in de zin van bio-divers, globaal voor de éénheid!"

De kracht van het lokale: de diversiteit

"Als er iets lokaal is dan zijn het wel de streekeigen rassen. Gewassen die zich jaar na jaar hebben uiteengezet met de karakteristieke eigenschappen van de bodem, het klimaat en ... de mens. De mens die met zijn visie, al dan niet wetenschappelijk of kosmisch, het bedrijf en zijn gewassen in de gewenste richting stuurt. Het resultaat is het specifieke of het typische plantentype." "Dit alles staat afgedrukt in de genen. Zijn genen de dragers van erfelijke eigenschappen? Ja, want ze zijn de 'gevoelige' materie, het sensitieve, het ontvankelijke, waarop de informatie uit de omgeving geëst wordt. Daartegenover staat dat we steeds meer in de richting gaan om genen te reduceren tot een handelswaar. Denk maar aan de patentering van eigenschappen: patenten als handelswaar, omhuld in een verpakking: 'het zaad!'"

Biodiversiteit

"Vandaag willen we het thema zaad 'open gooien', het bevrijden uit zijn verpakking... om het onder de noemer 'bio-diversiteit' te plaatsen. De

biodiversiteit van onze gewassen zit "in" onze gewassen maar ontstaat in vrijheid, als resultaat van het gevarieerde contact met de open ruimte. Biodiversiteit als een veelheid aan eigenschappen en verschijningsvormen die we terug vinden in alles wat eigen is aan de rijkdom van het leven, 'hét leven'".

"Opkomen voor biodiversiteit is dan ook het zien van de rijkdom van het typische, niet alleen voor onze gewassen, maar ook voor de dieren van het erf: de 'Brabaçonne'-kip, het 'Kempische houtlandschap', 'het Brabants trekpaard'... Dat alles is 'levend' erfgoed!"

"De vereniging 'Steunpunt Levend Erfgoed' (www.SLE.be) zet zich al vele jaren in voor de lokale rassen van de dieren van het erf. Het werk wordt zo treffend uitgedrukt in de naam van hun tijdschrift: 'De ARK'. Wordt er in alle bescheidenheid een ark gebouwd op het boeren erf? Een ark waarvan de overlevende bewoners straks de bewoners worden van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde?"

Bewaren

"De oproep om de zaadteelt opnieuw te integreren op de land- en tuinbouwbedrijven betekent niet dat we zaadhuizen, veredelingsprogramma's, moderne technieken en de daaruit voortkomende rassen zomaar over boord moeten gooien, maar wel dat we naast het éne ook het andere zorgvuldig moeten bewaren en levendig houden."

"Want de moderne rassen zijn 'verenkelvoudig', in hun genetische code én in hun aanbod. In een paar mensengeneraties tijd is meer dan 75 % van de genetische diversiteit van onze land- en tuinbouwgewassen verloren gegaan. Verloren gegaan, betekent dat ze uit het landschap verdwenen zijn. In het beste geval zijn ze opgeborgen in zaadhuizen en genenbanken, waar ze niet meer de mogelijkheid hebben om zich aan te passen aan wisselingen van klimaat en bodem."

“Tot zover het lokale, de biodiversiteit of veelheid. Wat nu met het globale de globe, het beeld waar Al Gore de wereld mee rondreist?”

De band met het globale: de eenheid

“De Globe: een azuurblauwe bol tegen een pikzwarte achtergrond met wolkenwitte sluiers eromheen. Er hangt een uitnodigingskaartje aan vast, voor een innerlijke reis! Een reis naar het land van Vandana Shiva die we hier vandaag graag ontmoet hadden, maar het mocht niet zijn. We reizen dus naar India, het land dat grenst aan ‘het dak van de wereld’. We zien al snel een majestueus gebergte oprijzen, de toppen bedekt met een verblindende laag eeuwige sneeuw.”

“We staren in de oneindigheid van een staalblauwe hemel. En de zon, “dé levensbron” is er, met haar stralend licht. We zien fris, zuiver water stromen. Het zoekt tussen de rotsen zijn weg naar beneden. Het neemt toe in kracht en wordt beneden een brede stroom, ‘De Heilige Stroom’ die hét leven schenkt. En overal zijn er mensen. We zien een volk van prachtige mensen, waarbij religie of spiritualiteit niet te scheiden zijn van hun dagdagelijkse bestaan.”

“Onze blik richt zich terug naar de top

der bergen en we horen de roep van de adelaar, de machtige, de breed gevleugelde!. We horen de roep van de adelaar in ons. We voelen een onstuitbaar verlangen om op weg te gaan en die hoge toppen te beklimmen, steeds hoger en hoger gaat het. Voorbij alle gedachten, voorbij elke emotie, voorbij alle willen ... We voelen alle chaos en verwarring van het leven van ons wegvallen en er is alleen nog maar eenvoud en verbondenheid. De eenvoud van zijn. En verbondenheid met de aarde, onze planeet en al zijn schepselen. We zien de aarde als ‘Moeder aarde’, als draagster en voedster van al het leven. En we voelen respect, eerbied voor het leven, dat zich ontvouwt in al zijn diversiteit van plant, mens en dier. Elk met hun integriteit.”

“De mens neemt hierbij een heel bijzondere plaats in. Hij is in staat zich bewust te worden van dit alles. Meer zelfs, ook van de kwetsbaarheid van dit alles. De mens is zelfs in staat zich bewust te worden van dat éne punt waar alles begon. Voor sommigen een oerknal, voor andere het ontstaan van het Licht in de duisternis.”

“Het verschijnsel leven is daarin geen toeval, neen, het is een noodzakelijkheid.”

Vanaf dat éne punt wordt de hele kosmos geplaatst onder de wetmatigheden van ruimte en tijd, onder één alles overtreffend ordenend

principe. Een ordenend principe dat staat in de ‘EENHEID’”

“Durven we ons deze vraag te stellen, op de top van de berg der bergen: of er wel begrenzingen zijn?. Durven we de essentie benaderen waarvan genen en kiemkracht de zichtbare afdrücken zijn? Ver weg van enige vorm van manipulatie, laat staan van genetische manipulatie Want die brengt chaos!

“De weg terug, tot de essentie de OMKEER is de weg van de EENVOUD en de INKEER.

De eenvoud is, in ons geval, zaadteelt op het boerenland, binnen zijn natuurlijke begrenzingen, waarbij de integriteit van onze gewassen centraal staat.

Terug thuis gekomen na deze onvergetelijke reis, zien we onze naasten om ons heen, de mensen die het dagelijks leven met ons delen, de dieren op het erf, de gewassen op de akkers die onze voeding zijn. Elk met hun “in-eigen” waarde, hun integriteit.

Aan ons als mens is het gegeven dit te leren zien en daarin mee te bewegen. Tot zover”

Dank je wel, Greet

Hoe loopt het verder?

Tijdens de voormiddag van 3 november brachten we met een delegatie van organisaties die deel uitmaken van de werkgroep een bezoek aan de administratie van Minister-President

Verslag Wervelreis Bretagne nu ook online!

Bekijk de video-opname van de historische ontmoeting tussen Nicolas Supiot en Konrad Schreiber, twee pionierboeren in duurzaam bodembeheer!

En lees de verslagen en impressies van de talrijke activiteiten en bedrijfsbezoeken tijdens de laatste wervelreis. Gaande van een bezoek aan agroforestrypercelen, over proeverijen van biologische Camembert de Normandie, Bretoense boekweitpannekoeken en cider (om nog van de Calvados te zwijgen), naar oppervlakkige houtsnippers als bodemverbeteraar en oude graanvariëteiten, zaadautonomie, debat en nog veel meer!

<http://www.wervel.be/content/blogcategory/108/311/>

Schreiber ontmoet Supiot

Yves Leterme, op het Departement Landbouw en Visserij. We ontmoetten er bij onze contactpersoon Cyndi Boonen een hartelijke bereidheid om ons te ontvangen, om samen met haar collega Philip Denolf en met ons na te denken over de toekomst van de landbouwdiversiteit in Vlaanderen. Wij, dat waren Johan D'hulster, Tuinder van Akelei en initiatiefnemer voor het colloquium en vertegenwoordiger voor Intach (www.intach.be); Dirk Reheul, hoofd van het departement plantenteelt aan de Universiteit van Gent; Ignace Deroo, consulent voor biologische boeren en tuinders van Boerenbond; Femke Temmerman, wetenschappelijk medewerkster van het Proefcentrum voor Biologische Tuinbouw; Greet Tijssens, stafid van Velt; en Louis De Bruyn, voorzitter van Wervel en van de Werkgroep Eigen Zaaideelt. Ons gesprek legde de mogelijkheden voor een reële evolutie bloot. Een evolutie die reeds langzaam vorm begint te krijgen. De samenwerking van een groep tuinders in de voorbije jaren bedt zich in, in een netwerk van relevante partners uit de academische wereld, het wetenschappelijk (Ugent) en toegepast wetenschappelijk onderzoek (ILVO en

PCBT) en verbindt zich met organisaties uit het maatschappelijke middenveld: Boerenbond, Intach, Velt, Wervel, Greenpeace ... Zo ontstaat een stevige basis voor een productieve werking die vruchten afwerpt. Want een samenwerking met Steunpunt Levend Erfgoed, de tegenhanger voor dierlijke landbouwdiversiteit, dringt zich op en is in voorbereiding. Verder worden contacten gelegd en onderhouden met gelijkaardige initiatieven in Frankrijk, Duitsland en Nederland, wat voor een toekomstige Europese verbreding kan zorgen.

Met het colloquium en het contact met de administratie is een stap gezet om de landbouwdiversiteit in Vlaanderen opnieuw op de kaart te zetten. Een moeilijk maar belangrijk werk dat boeren, wetenschappers en consumenten de vreugde van hét leven kan bieden: een landbouwdiversiteit in dienst van het milieu, de boeren, tuinders en de consumenten.

Contact:

Louis De Bruyn, voorzitter van de Werkgroep, 0485 78 17 27

Hervé De Clercq, wetensch. Attaché ILVO-PGV, Melle, 09 272 2850

Wil u meer vernemen?
Bestel dan de brochure

Biodiversiteit, de toekomst van onze voeding

Ze kwam tot stand door samenwerking van :

Velt, Wervel, Intach, Vredeseilanden, Greenpeace

Met steun van het Directoraat Generaal voor Ontwikkelings-samenwerking (DGOS) en Bioforum

en werd uitgegeven naar aanleiding van het colloquium van 3 november

Bestellen kan door overschrijving op rekening 001-0768452-94 van Louis De Bruyn met vermelding "Brochure biodiversiteit"

Losse exemplaren : 4,00

Voortverkoop (bijvoorbeeld via klantennetwerken of bedrijfs-winkel): per 10 ex. 30 + 2,6 verzendingskosten

Evaluatie en Planningsweekend Wervel

Teveel energie?

Creatief en geëngageerd?

Zorg er dan voor dat je het EPW niet mankeert!

In de vergaderzaal of aan den toog, in Koksijde sta je met Wervel oog in oog.

Breng dan je goede raad naar voor Want Wervel is één en al oor.

Hou de 13e en 14e januari zeker vrij, bel juist nog eventjes en je bent erbij!

Voor dit weekend hebben wij alvast het centrum Midwester in Koksijde gereserveerd. Met zijn prachtige ligging op 300m van het strand en 100m van de duinen een ideale locatie om tussen het plannen door een frisse neus te halen. We starten zaterdagmorgen 13 januari en ronden af met een middagmaal op zondag 14 januari. Noteer de datum alvast in jullie nieuwe agenda en schrijf zo snel mogelijk in per mail (frederik@wervel.be) of telefoon (02/203.60.29). Voor het programma en praktische informatie kan je op de website of op kantoor terecht.

Landbouw en cultuur

Velen zijn zich nauwelijks bewust hoezeer landbouw en taal onderling samenhangen. Beide zijn directe uitingen van de culturele ontwikkeling van de mens. Ook is er een samenhang tussen culturele diversiteit en biologische diversiteit; zij zijn vaak onscheidbaar en hebben ieder voor zich een evolutie doorgemaakt binnen een bepaalde natuurlijke omgeving.

Biodiversiteit en linguïstische diversiteit

Vaak blijkt in gebieden met een grote biodiversiteit ook een grote diversiteit aan talen te bestaan. Dit is zo opvallend dat Daniel Nettle en Suzanne Romaine in hun boek "Uitstervende talen" spreken van 'biolinguïstische diversiteit: "het rijke spectrum van het leven dat alle planten- en diersoorten omvat, tesamen met menselijke culturen en hun talen". In veel gevallen geldt ook dat, daar waar een cultuur bedreigd wordt, een taal gevaar loopt uit te sterven en soms ook de biodiversiteit bedreigd wordt. En in zeer veel gevallen blijkt dat de lokale taal en de lokale biodiversiteit onvervangbaar en ook onherstelbaar zijn, als ze eenmaal zijn verdwenen. "Schade aan het milieu heeft net als taaldood wereldwijde gevolgen, maar de last ligt op dit moment grotendeels op de schouders van de bewoners van ontwikkelingslanden, die veelal een zeer hoge mate van biolinguïstische diversiteit herbergen".

Milieu-crisis geen op zichzelf staand gegeven

Een ecosysteem willen behouden zonder aandacht voor het behoud van de lokale taal en cultuur, en dus zonder aandacht voor de mensen die zijn betrokken bij het betreffende ecosysteem, is weinig vruchtbaar. "Onderdeel van de oplossing van de milieu-crisis is de instandhouding van lokale ecosystemen door het beheer ervan in handen te geven van de autochtone bevolkingsgroepen die daar leven. Het behoeden en creëren van

kleinschalige communale natuurgebieden levert op zijn beurt de nodige steun voor talen en culturen op."

Het belang van talen

". . . talen leren zien als natuurlijke rijkdommen die zorgvuldig beheerd moeten worden, als onderdeel van de rechtmatige erfenis van iedere bevolkingsgroep, en als onderdeel van ons collectief menselijk erfgoed."

Talen zijn dragers van kennis. Zij zijn de voornaamste bemiddelaars bij overdracht van cultuur.

Traditionele kennis is in veel uithoeken van de wereld slechts toegankelijk in lokale en voor ons vreemde talen. We schatten in de regel noch die talen noch die traditionele kennis op waarde, tenzij traditionele kennis als een menselijke hulpbron een directe bijdrage levert aan de economie; vaak zijn we ons van het potentieel niet bewust. "We moeten ons realiseren dat een eerstvolgende grote stap voorwaarts op wetenschappelijk gebied besloten kan liggen in een of andere voor de meesten van ons ontoegankelijke taal in een afgelegen regenwoud."

Opmerkelijk is dat een hoge taaldichtheid, dwz. een groot aantal talen in een relatief klein gebied, juist voorkomt in de streken van de tropische wouden. Europa daarentegen, waar de grote wouden al lang zijn verdwenen, herbergt maar 3% van alle talen die op de wereld bekend zijn.

Telkens als er een taal verloren gaat, gaat er een specifiek venster op de werkelijkheid verloren. Geen taal kan zich het privilege aanmeten dat haar verbeelding van de werkelijkheid beter of rijker is dan die in een andere taal.

Autochtone taal- en kennisstelsels gaan samen. Een mooi voorbeeld is het verhaal van Jonas Van Reusel over de irrigatiesystemen die van oudsher in Mexico bestaan. Zie de Wervel 'Water & Brood'krant, 2001, blz 14-16.

"De mogelijkheid van democratische verhoudingen wordt ernstig beperkt, wanneer mensen hun eigen taal niet kunnen gebruiken." Het voorbeeld van

de traditionele Mexicaanse irrigatie is een voorbeeld van evenwichtige democratische verhoudingen. Met het verloren gaan van de taal loopt zo'n systeem ook gevaar en omgekeerd.

De ecologie van de taal

Ook op taal kan een ecologische benadering worden toegepast. Zo zeggen Nettle en Romaine: "Wat we nodig hebben is een holistische visie waarbij politieke, geografische en economische factoren worden gezien als onderdeel van een ecologie van de taal, een benadering waarin taal wordt beschouwd als onderdeel van het grotere geheel van de omgeving." Ook taalkundig zijn de broedplaatsen van genetische en typologische kwaliteit het meest bedreigd. De oorsprongsgebieden van de landbouw zijn oude cultuurgebieden (zie Vavilov, Wervel website landkaart). Het zijn ook oorsprongsgebieden van taal. Sommige van die gebieden worden ernstig bedreigd in hun oorspronkelijkheid.

De auteurs nemen waar: "Hoe vele veranderingen waardoor bedreigde talen worden getroffen, de taalkundige complexiteit ervan elimineren, tezamen met een groot deel van het cultureel eigene van die taal – bv. de woordenschat voor de lokale flora, fauna, autochtone tradities en kennis". Het is mogelijk dat een taal in een specifiek segment van de werkelijkheid bij uitstek een rijk vocabulair heeft zoals dat geldt voor de talen uit Oceanië die in het algemeen het eminente economische en culturele belang van de visserij weerspiegelen, in samenhang met hun betrokkenheid op de oceaan. "De woordenschat van een taal is een inventaris van de dingen waarover mensen binnen een cultuur praten en die in categorieën zijn ingedeeld om wijs te kunnen worden uit de wereld, zodat ze zich in een lokaal ecosysteem kunnen handhaven."

Een taal is ingebed in een maatschappelijke en geografische matrix, net zoals planten- en diersoorten zijn ingebed in een ecosysteem. Taal is

sociaal kapitaal en niet zo maar een losse entiteit, net zo min als een ecosysteem dat is. Zonder een sociaal economische basis kan een taal niet floreren.

In zoverre verschilt taal wel van een ecosysteem. Ecosystemen hebben zich aanvankelijk zonder de beïnvloeding van de mens ontwikkeld en ze zullen dat weer gaan doen, als de mens eventueel zijn kansen verknoeid heeft.

Niet verankerde talen zoals het potjeslatijn dat wij vroeger kenden – we vinden er nog resten van terug in de farmacie en de geneeskunde –, of het huidige internationaal soms gebrekkig gesproken Engels zijn, zodra zij gaan domineren, een inbreuk op de oorspronkelijke rijkdom en complexiteit van een taal. Daarmee wordt de precisie die de moedertaal mogelijk maakt grotendeels opgeofferd. Het Engels als huidig lingua franca is waardevol in de communicatie, maar mag de moedertaal niet wegdrukken.

Ontstaan van de landbouw

Ooit heeft de mens de overstap gemaakt naar de landbouw. Dat gebeurde in het tijdvak dat wij aanduiden met het Neolithicum.

Het zwervende leven van de

jagers/verzamelaars is maar mogelijk bij een geringe menselijke densiteit en bij voldoende fourageergebied – bossen, steppen, savannes, ed. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze mensen een volwaardige voeding konden vinden, zeer gevarieerd en rijk aan alle mogelijke voedingsstoffen. Het groeiende aantal mensen dwong echter tot landbouw en het is uit onderzoek tevens bekend dat die overgangsfase moeizaam is verlopen. Zo werden mensen die behoorden tot honkvaste stammen kleiner van gestalte o.a. door gebrek aan eiwitten. De eerste grote sociale revolutie wat het ontstaan van de landbouw toch is, was geen onverdeeld succes, evenmin trouwens als de tweede, de z.g. Industriële Revolutie. Desondanks heeft het ontstaan van de landbouw geleid tot een sprongwijze toename van de wereldbevolking. De draagkracht van de aarde werd voor de agrarische samenleving aanzienlijk groter dan voor de jagers/verzamelaars. We spreken van een demografische sprong.

De landbouw heeft de aanzet gegeven tot de ontwikkeling van een markt. Productieoverschotten geven aanleiding tot handel en daarvoor is de markt de aangewezen plaats. Markten groeien in

extremis uit tot steden. Zo ontstaat een tegenstelling tussen stedelijke en perifere samenlevingen; bij toename van de economische machtsverschillen groeit dit uit tot een tegenstelling tussen metropolitische en perifere samenlevingen.

De parallelle ontwikkeling van landbouw en taal

De auteurs nemen aan dat vóór de verbreiding van de landbouw de taaldiversiteit maximaal was. Zij leiden dit af uit onderzoek bij primitieve volken. De situatie in Nieuw-Guinea levert een schat aan gegevens op voor de toestand die bestond in de overgang naar de eerste vormen van landbouw.

In het Neolithicum vond de eerste grote uniformering van talen in de geschiedenis plaats. Die ontwikkeling liep parallel met het ontstaan van de landbouw en de vestiging van mensen nabij hun akkers.

Kolonisatie van de nieuwe wereld

Expansiedrift deels onder druk van overbevolking in Europa leidde vanaf de zestiende eeuw tot emigratie naar de nieuw ontdekte wereld, vooral Noord- en Latijns Amerika. De dieren en de planten gingen mee en men zocht dus vooral klimaatzones, die enigszins vergelijkbaar waren met de situatie in het land van herkomst. De kolonisatie van Amerika en later ook die van Australië was niet alleen een volksverhuizing, maar de "penetratie van een compleet ecosysteem in het domein van een ander ecosysteem." Natuurlijk gingen ook de talen mee, het Engels, het Spaans en Portugees. En via de politieke en economische dominantie gingen de lokale talen verloren, om te zwijgen van de lokale bevolking die manu militaire of door geïmporteerde ziekten gedecimeerd werd.

"Het aantal geiten en schapen in Mexico in de periode tussen 1500 en 1620 steeg van nul naar 8 miljoen, terwijl in dezelfde periode het aantal autochtone bewoners met 90% daalde."

In de gematigde klimaatzones is die invasie het best geslaagd; in tropische gebieden bleef de immigratie beperkt. Daar was het vooral een besturende bovenlaag die tropenjaren deed of zich blijvend vestigde. Europese boeren trokken zelden naar de tropen.

"In de vochtige equatoriale klimaten, zonder een zomer-wintercyclus, kon de

De taal van de fiets : het Wervelpersoneel in actie
vlnr. Frederik, Luc, Jeroen, Katrien, Patrick

Europese landbouw niet goed gedijen." Bovendien was de sterfte onder de blanke kolonisten in de tropische gebieden hoog.

Effecten

"De effectieve oppervlakte van Spanje nam tussen 1519 en 1540 met 400% toe. Voor heel Europa steeg als gevolg van de ontdekkingen de hoeveelheid beschikbare grond per hoofd van 10 naar 60 hectare." Van de weeromstuit kwam men arbeidskracht tekort en zo kwamen de slaventransporten vanuit Afrika op gang. Er was bovendien voldoende retourlading.

"De golven van Europese biologische expansie (verbreiding van Europese mensen, gewassen, ziekten en talen over Noord- en Zuid-Amerika en Oceanië, Australië inbegrepen) waren in veel opzichten niets anders dan een verlengstuk van de golven die duizenden jaren eerder de landbouw over Europa hadden verbreid."

De eerste golf was een over-land-aangelegenheid; de tweede een over-zee-aangelegenheid.

"Talen waren onderdeel van dit ecologisch pakket en de autochtone variëteiten werden verdreven."

Merk op hoe er in de huidige tijd ook een verschuiving is in de richting van dominante talen, maar gepaard aan een minder extreme migratie van mensen.

Taalpolitiek en economie

In de tijden van het kolonialisme is er een taalkundige structuur ontstaan in de gekoloniseerde landen die tot op de dag van vandaag voortduurt. Ook de economische structuren zijn in veel gevallen slechts oppervlakkig veranderd. "De economie van vele ontwikkelingslanden wordt nog steeds beheerst door dezelfde belangen-groepen, die onder een nauwelijks gewijzigde gedaante voortleven."

"Krijgen de kleine, kwetsbare, vaak arme gemeenschappen, die minder dan 10% van de wereldbevolking uitmaken, maar 90% van alle levende talen spreken, nog een kans?"

"Het feit dat de meeste niet-Euro-Aziatische talen gevaar lopen uit te sterven heeft niets te maken met de intrinsieke eigenschappen van die talen – die even complex, expressief en creatief zijn als welke andere taal ook – en ook niet met een geringere intelligentie, deugdzaamheid of ijver van de sprekers ervan in vergelijking

met sprekers van andere talen."

Ongelijke ontwikkeling in de wereld

"Eurazië had verreweg het meest productieve landbouw- en veeteelt-complex van de hele wereld. Dit was niet meer dan een biogeografisch toeval, maar het maakte wel dat de Euro-Aziaten explosief in aantal toenamen en zich tenslotte ook snel buiten hun eigen kusten verbreidden. Het maakte hen ook gastheer van de grote fatale ziekten die hun, paradoxaal genoeg, een voorsprong gaven op andere volken toen de continenten met elkaar in botsing kwamen."

De belangrijkste ontwikkelingsdoeleinden

"Wat zijn dan de belangrijkste ontwikkelingsdoeleinden die zich in dit nieuwe millennium aandienen? Ten eerste moet de bevolkingsgroei zich stabiliseren. Ten tweede moeten we de levensstandaard van de arme plattelandsbevolking in de Derde Wereld verhogen én van de armen die er nog zijn in bepaalde rijke landen. Ten derde moeten we de biolinguïstische diversiteit van deze wereld zien te behouden. Deze diversiteit is geconcentreerd in de tropen: in en rond de uitgestrekte bossen, in kuststreken en op eilanden en in enclaves op de grote savannes. Het behoud van deze kostbare diversiteit is alleen mogelijk als we de mensen die in deze milieus leven, en dus direct belang hebben bij de bescherming ervan, daar ook bij betrekken. Hun belangen moeten worden verdedigd tegen de plunderende elites die zoveel macht hebben dat ze nauwelijks ter verantwoording kunnen worden geroepen.

Wat opvalt bij deze drie prijzenswaardige doeleinden is dat de betrokkenen die meer zeggenschap zouden moeten krijgen, die willen dat deze doelen gerealiseerd worden, in alle drie de gevallen dezelfde zijn: het zijn plattelandsgemeenschappen, hoofdzakelijk in de tropen, levend in een natuurlijke omgeving met een grote biodiversiteit, arm en gemarginaliseerd door niet-duurzame ontwikkelings-praktijken, die tegelijkertijd de dragers zijn van de nog bestaande talige en culturele verscheidenheid. Duurzame ontwikkeling, biodiversiteit en taalverscheidenheid vallen vrijwel samen. Het is niet alleen zo dat de

ADVERTENTIE

- biologische vleespakketten van eigen fokkerij voor puur natuur rundvlees
- natuurhoning en honingkaarsen,
- allerhande honingproducten
- boerderij borduringen, droog-creaties en allerhande Bio-boerderij-producten
- eieren, groenten en fruit

Biologische Zorgboerderij De Boere Zakdoek

Nispenseweg 87
4709 RR Nispen
(N-Brabant, Nederland)
Tel: 0031- 165-365137
Fax: 0031-165-364127

openingsuren: van maandag t/m
zaterdag van 13.00 tot 16.30 uur

historische achtergronden van de problematiek dezelfde zijn, maar ook dat de oplossingen zeer waarschijnlijk uit dezelfde hoek komen: meer zeggenschap voor lokale gemeenschappen."

Pleidooien om het uitsterven van talen te voorkomen gaan dan ook uiteindelijk om de instandhouding van culturen en inheemse habitats en daarmee samenhangende ecosystemen.

De auteurs van "Uitstervende talen" citeren in hun slothoofdstuk Ron Crocombe: "Culturele uniformiteit zal zeker geen vrede brengen: het zal veeleer totalitarisme brengen. Een uniform systeem is voor een klein clubje geprivilegieerden gemakkelijk te overheersen. Culturele diversiteit is een van de meest krachtige bronnen van geestelijke gezondheid en welzijn voor deze wereld."

Zinnen tussen aanhalingstekens zijn ontleend aan het boek "Uitstervende talen" van David Nettle en Suzanne Romaine, uitgever Atlas, 2004; oorspronkelijke Engelse uitgave uit 2000 onder de titel: "Vanishing voices. The Extinction of the World's Languages".

Gert Coppens

Verbroedering Wervel – JNM en Groene Kring

Sinds vijf jaar organiseren Wervel en JNM (de Jeugdbond voor Natuur en Milieu) samen het Duurzame Landbouwkamp. In de maand september logeren we telkens met een 20-tal jongeren op een landbouwbedrijf en denken we na over het reilen en zeilen van de biologische en gangbare landbouw, hier en in het Zuiden.

Verbroederingsdag

Dit jaar hadden we een heel unieke gebeurtenis toegevoegd aan het kamp, met name een 'verbroederingsdag' met de Groene Kring. Voor het eerst in de Belgische geschiedenis (het mag gezegd) kwamen jonge landbouwers en groene jongens samen om een boom op te zetten over 'den Vlaamse landbouw'. In de namiddag bezochten we twee gangbare bedrijven van Groene Kringers. 's Avonds organiseerden we samen een BBQ en debat. Over die interessante en vooral hoopgevende ontmoeting willen we toch graag het een en ander vertellen.

'De Levende Aarde', een biologisch groentebedrijf in het West-Vlaamse Hertsberge, was dit jaar onze kampstek. Even na de middag vertrekken we met onze fiets. De eerste stop is het Kerkeveld te Oedelem, een gemengd bedrijf met varkens en vleesvee. Vader Van Landschoot staat ons te woord, maar het is zijn zoon Frits die op korte termijn het bedrijf draaiende zal houden. Vader en zoon antwoorden zonder complexen op onze vragen. Het meest frappant is de ambigue plaats van de consument in hun verhaal. Tot de varkens slachtrijp zijn, houdt de familie de productieketen in handen. Vanaf dan geven ze hun product – 'zo goed mogelijk vlees' – over aan het slachthuis, de distributie, de winkelier, de klant. Op de vraag of ze in de winkel hun eigen vlees zouden herkennen, was het antwoord negatief. 'Via de codes kan de voedingsinspectie natuurlijk altijd wel terugvinden welk vlees van mijn bedrijf komt. Maar bij wie mijn vlees terecht komt, dat is mijn zorg niet, mijn taak is

Debat tussen de twee groepen

alleen goed vlees te produceren.' Hoewel de consument op die manier totaal afwezig lijkt, heeft hij tegelijkertijd een dominante plaats in de bedrijfsvoering. Zo worden de vleeskoeien binnen gehouden, want te veel beweging maakt het vlees minder mals. 'Ja, ik zou het ook wel anders willen, maar de consument wil nu eenmaal een stuk zacht vlees op zijn bord'.

Het tweede bedrijf dat we met een bezoekje vereren is het melkveebedrijf van Maarten D'Hoore te Moerbrugge. Ook deze jongeman is volop bezig met de overname van vaders bedrijf en schuwt hierbij menige investering niet: een nieuwe stal vol prijsbeesten getuigt hiervan.

Barbecue

Bepakt met alle indrukken parkeren we onze fietsen bij het KLJ-lokaal in Oostkamp. Ook de eerste Groene Kringers komen aan, de barbecue wordt geïnstalleerd, een koelbox met worsten en koteletten uit de auto gehaald. Bij het eerste vuur raak je al gauw aan de praat,

en daarmee is de toon van de avond gezet: een gemoedelijke sfeer, openheid aan beide kanten en het gevoel van 'dit zouden we meer moeten doen'. Tafels gedekt, het buffet kan beginnen. De eerste JNM'er die het vlees links laat liggen, krijgt nog even een flauwe grap naar zijn hoofd geslingerd, maar nadien gaat het gebabbel verder en wordt ook onze vegetarische schotel duchtig opgeschept.

Debat

Als de avond valt, schuiven we de stoelen binnen voor het langverwachte debat. Zowel GK'ers als JNM'ers hadden rond verschillende thema's een opinie voorbereid. Onder het toezien oog van Johny Willem, leraar aan het KATHO te Roeselare, gaat het eerste thema van start.

Ietwat cliché, maar toch, op vraag van Groene Kring brengt Griet een aantal argumenten pro vegetarisme naar voren. Joris Pante repliceert met gewaagde stellingen als 'de mens is een omnivoor' of 'vlees garandeert smakelijke voeding'. De discussie nadien verengt zich enigszins tot het welzijn van

varkens in hokjes, iets waar we elkaar niet echt in vinden.

Soja?

Gelukkig is het volgende thema meteen een schot in de roos: soja in veevoeder? All-rounder Frederik schetst de problematiek, dit keer voor een wat kritischer publiek. De sojafolders die hij bij de start van de avond achteloos had neergelegd aan de ingang, blijken hier en daar toch wat wenkbrauwen te doen fronsen. Maar al snel blijkt dat de meesten het verhaal wel volgen, maar botsen op een gebrek aan alternatieven. Voor melkvee kan je nog met gras-klover werken, maar hoe vervang je soja in het rantsoen van een varken? Koolzaadschroot is niet echt overtuigend. Op zo'n momenten worden ook wij geconfronteerd met onze pioniersrol: er moet iemand zijn die problemen aankaart nog voor er alternatieven op tafel liggen. Dat is niet altijd even eenvoudig, maar wel nodig. Net zoals het nodig is dat Groene Kringers ons wijzen op concrete struikelblokken uit de praktijk.

Biolandbouw

Goed op dreef lanceren we het thema van de biolandbouw. Peter plaatst de kringloopgedachte centraal, het feit dat je als boer zo efficiënt mogelijk alle natuurlijk bronnen gebruikt, en ervoor zorgt dat de kringloop zo veel mogelijk gesloten blijft. Pieter Van Oost, voorzitter van de Groene Kring, biedt weerwerk met een hele reeks cijfers rond de biolandbouw. Bedoeling is aan te tonen dat bio een marginaliteit blijft, dat het niet de toekomst kan zijn voor het gros van de landbouw. Uit de dialoog komt duidelijk naar voren dat boeren zich sterk geïsoleerd voelen, wanneer het over biologische landbouw gaat. Het is een thema waar politiek goed mee te scoren valt en dat speelt zich tegen de boer uit. Voor de gangbare boer blijft biologische landbouw vooral een manier van werken, een filosofie waar je voor moet kiezen. Terwijl het hen nu via de reglementeringen en publieke opinie eerder opgedrongen wordt. Een belangrijke gedachte om te onthouden.

Duurzaam

De Groene Kring was ook erg benieuwd te horen wat wij begrepen onder het woord duurzaamheid, en wat daarin de betekenis kan zijn van een duurzame

landbouw. Groene Kring ging eerst van start, vertrekkend vanuit de drie pijlers van duurzaamheid. Dat voor hen de economische pijler het vertrekpunt blijft – een bedrijf moet rendabel zijn – is ergens logisch. Ook voor ons is het belangrijk dat de landbouwsector economisch duurzaam is. De vraag is in welke economie. Economie niet in de zin van vrije markt, maar in de betekenis van het vervullen van een behoefte, op die manier dat elke schakel in de productieketen er menswaardig kan van leven. Als vraag en aanbod elkaar weer vinden, moet er op een duurzaam bedrijf niet meer en niet minder geproduceerd worden dan nodig. Als JNM'ers zijn we blij dat we elkaar voor een groot stuk ook vinden in de sociale en ecologische dimensie van duurzaamheid. Respecteren van de draagkracht van de aarde, zodat je als boer de bodem en grondstoffen voor de komende generaties niet hypothekeert. Het lijkt evident, maar zodra we weer bij de biolandbouw belanden, rijzen weer wat drempels. Op sociaal vlak delen we de visie dat het beroep van landbouwer gegarandeerd moet blijven in de toekomst. Een garantie op een job waar je zoveel mogelijk autonomie behoudt, een job die in de maatschappij erkenning krijgt, een job waar je behoorlijk van kan leven. Dat eerlijke prijzen hiervoor noodzakelijk zijn, daar is iedereen van overtuigd. Maar hoe beweeg je de klant om een meerprijs te

betalen? JNM'ers opperen het idee van korte keten, het contact met de klant dat je als boer de mogelijkheid geeft uitleg te geven bij het productieproces. Groene Kring staat hier ook achter, maar net zoals biolandbouw is korte keten voor hen iets voor een marginale fractie van de landbouw. Het biedt geen perspectieven voor het gros van de landbouw. Je steekt er enorm veel tijd in, vaak niet in verhouding tot de extra inkomsten die je eruit haalt. Bovendien kan en hoeft je niet alles zelf te doen: waarom zouden we zelf een slachterij uit de grond stampen, waarom zelf een hele melkverwerking, ... Bundelen van krachten spaart immers geld en energie. Samenwerking tussen boeren, daar zijn we natuurlijk allemaal voorstander van. Maar op welke schaal, hoe ver geef je je autonomie prijs en hoever laat je de consument vervreemden van de landbouw? Dat contact met de consument belangrijk is om maatschappelijk draagvlak te creëren voor de landbouw en dat korte keten hier een belangrijke rol in speelt, daarin geeft Groene Kring ons volledig gelijk.

GGO

Een laatste punt, daarom niet minder stevig. Wat denken GK'ers en JNM'ers rond GGO's? Vanuit JNM plaatsen we enkele ecologische en sociale randvoorwaarden. Jasper ontkracht enkele stellingen rond wereldproblemen die met GGO's opgelost zouden kunnen

Verbroedering bij de barbecue

worden. Honger moet je niet met GGO's de wereld uithelpen, er is voldoende voedsel op aarde, we moeten honger structureel aanpakken. Ook een verhoging van de productie of van inkomsten van de boeren verkrijgt je niet door het gebruik van GGO's. Een verstandig landgebruik (het juiste gewas op de juiste plaats) en duurzame teelttechnieken kunnen hier meer soelaas bieden. Groene Kring spreekt zich niet uit voor of tegen, maar geeft GGO's het voordeel van de twijfel. 'We willen het proberen, lukt het niet, dan zaaien we volgend jaar weer onze traditionele gewassen in'. JNM oppert dat het helaas niet zo eenvoudig is om het maar eens te proberen, daarvoor zijn de risico's net iets te groot.

Moe maar vooral tevreden sluiten we rond middernacht het debat af. Nog wat napraten bij pot en pint en plannen maken om in de toekomst meer van deze initiatieven samen op poten te zetten. Want een eerste toenadering tussen jonge boeren en groene jongens lijkt dus echt wel mogelijk. Hopelijk slaagt de nieuwe generatie er beter in elkaar te vinden, te begrijpen en te respecteren.

Kijk eens op de site van Groene kring, er staat een verslagje van ons debat. <http://www.groenekring.be/welkom/inwestvlaanderen.htm>

Meer weten over het Duurzame Landbouw kamp? Neem een kijkje op de wervel-webstek of neem contact op met Peter De Grande

(degrandep@hotmail.com)
of Frederik Claerbout
(frederik@wervel.be).

Sarah Lefevere

kampdeelnemers verbroederen ook met de bioboerengroep van het Brugse Ommeland

De landbouw is niet alleen een zaak van de Wereldhandelsorganisatie of de Europese Unie. Plaatselijke besturen kunnen een belangrijke rol spelen bij de ondersteuning van een lokaal verweven landbouw. Met die boodschap trok een delegatie van Wervel op 25 september in Brussel met de vouwfiets langs de partijbureaus van alle democratische partijen en het kabinet van landbouwminister Leterme.

Plattelandsonwikkeling

Op 10 maart 2007 houdt Wervel een interne studiedag over plattelandsonwikkeling.

In voorbereiding daarop tasten we af wat plattelandsonwikkeling voor een boerengezin betekent en hebben we een gesprek met Els Verstraeten die met haar man Raymond het Swijzenhof runt. Hun boerderij ligt in het gehucht Schimpen, dat behoort tot het dorp Kuringen en deel uitmaakt van het grondgebied van de stad Hasselt.

Wat betekent het om te boeren in een stadsrand ?

De boerderij van Els en Raymond ligt ten zuiden van de autostrade Antwerpen-Aken en van de grote baan en de spoorlijn naar Sint Truiden. Drie barrières tussen het gehucht en het dorp Kuringen. Hun kinderen, nu 18 tot 27 jaar oud, volgden lager onderwijs op het schooltje van Schimpen. De kwaliteit van het onderwijs is daar altijd goed geweest, maar de bezetting is zienderogen teruggelopen. 15 jaar geleden waren er nog 6 klassen; nu zitten drie leerjaren samen in één lokaal. De band van het gehucht Schimpen met het aanpalende dorp Kuringen was zo zwak dat geen van de kinderen deelnam aan jeugdorganisaties. In het gehucht wordt nog één zondagsmis gedaan. Nering is er niet, afgezien van de thuisverkoop van een enkele boerderij. Van een dorpsleven is op Schimpen geen sprake; er liggen bovendien feitelijke en psychologische drempels naar het dorp Kuringen. En natuurlijk oriënteerden de opgroeiende kinderen zich snel op de stad Hasselt.

De invloed van de stad

In het gebied waar Els en Raymond boeren, ontwikkelt de stad in het kader van het in 1996 goedgekeurde Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan een natuur(verwevings)gebied van 850 ha, het Herkenrodebos¹, en bovendien een stadspark van 100 ha, het zg. stadspark Tommelen, dat niet ver daarvandaan gelegen is. Om een wettelijk kader te vormen maakt de stad

nu een Bijzonder Plan van Aanleg 'Herkenrodebos en omgeving'. Het plan zal in der minne tot stand komen; van gedwongen verkopen of van onteigening zal geen sprake zijn. De stad is echter niet scheutig met mededelingen over de voortgang. Zelfs de door de stad erkende en gesteunde Boerenadviesraad hoort er weinig over. De stedeling naar het buitengebied lokken heeft zijn goede, maar voor de boeren ook zijn kwade kanten. Natuurlijk is het positief dat de burgers recreëren, maar de fruitplantages hebben te lijden onder te veel "aandacht". Heel wat fruit wordt gepikt, en picknickresten en drankkartons slingeren rond.

Wie in het Herkenrodebos of in de aanlooproute vanuit de stad plantages heeft, is er niet gerust in.

In het nabijgelegen Sint-Lambrechts-Herk, ook Hasselts grondgebied, doet de stad zich op een andere wijze gelden.

Kansen voor de landbouw

Binnen dat ruimtelijk kader runnen Els en Raymond hun boerderij, van oudsher een gemengd bedrijf met allerlei vee, zoals runderen, varkens en kippen en daarnaast ook akkerbouw. Els die vroeger in de verpleging was, heeft de zelfverwerking van de koemelk ter hand genomen met daaraan gekoppelde thuisverkoop: kaas, boter, maar ook eieren, aardappelen en in de zomer ijs. Mocht ze die nevenactiviteit niet hebben, dan zou ze buitenshuis moeten werken om te zorgen dat het gezin kan rondkomen.

Zorgboerderij

Dan is de Swijzenhof ook nog een erkende zorgboerderij; er worden mensen opgevangen die in het gewone arbeidsproces hun draai niet vinden, wegens een lichte geestelijke handicap. De keuze van Els en Raymond is dus diversificatie in tegenstelling tot die van

Nogal wat welstellende burgers bouwen zich daar een woning en kopen weiden aan voor hun luxe paarden.

hun zoon, Patrick (25), de tweede van hun vier kinderen, die kort geleden achter op het erf een kalverstal heeft gebouwd. Hij kweekt 1000 kalveren op

voor de slacht in cycli van 10 maanden. Dat geeft een totaal andere bedrijfsvoering en een heel contrasterend zicht in het landschap: de tegenstelling tussen een conglomeraat van kleinschalige gebouwen van het oorspronkelijke Swijzenhof en een enkelvoudig bouwlichaam van forse afmetingen. Het wisselen van de stalbezetting gebeurt in drie weken tijds. Dan is het een drukke bedoening met

veel verkeer.

Naast de nadelen van leven en werken in de nabijheid van de stad, zoals boven geschetst, zijn er ook voordelen. De thuisverkoop loopt goed en heeft een grotendeels vaste klandizie, die voor een belangrijk deel uit Hasselt komt. Els denkt dat de in de nabijheid gelegen trajecten van het fietsroutenetwerk daar niet veel aan zouden verbeteren, al overweegt ze toch wel om enkele

verwijsborden te gaan plaatsen.

Het bedrijf van de ouders heeft nooit problemen gehad met de mestafzet; dat is het voordeel van een gemengd bedrijf. De mest van de kalveren kan deels nog worden verwerkt op eigen velden; een deel wordt afgevoerd.

Gert Coppens

Conserveringslandbouw niet beloond

Landbouw en Kyoto

Bodemkapitaal verdwijnt

In het recent verschenen boek "Erven van de toekomst" (de bundeling van 5 jaar onderzoek aan het Steunpunt voor Duurzame Landbouw) wordt de problematiek in niet mis te verstane bewoordingen geschetst. "De huidige landbouwsystemen lijken te knagen aan de kwaliteiten van een voorname kapitaalsvorm" (de bodem). Een grafiek toont aan dat het aantal akkerbouwpercelen met een organische stofgehalte lager dan de streefzone, volgens metingen van de Bodemkundige Dienst van België, de laatste vijftien jaar meer dan verdubbelde tot meer dan een derde van het totaal. Volgens Stedula is het organische stofgehalte dé belangrijkste indicator voor de kwaliteit van een landbouwbodem. De invloed ervan is cruciaal voor alle functies van de bodem: biomassa-productie, filteren en bufferen van schadelijke stoffen, waterhuishouding en habitatcreatie (voor biodiversiteit). Als we deze parameter verwaarlozen, krijgen we te kampen met modderoverlast, erosie, meer nitraten in het grondwater, productie- en biodiversiteitsverlies op korte én lange termijn en stijgende kosten voor landbouwers.

Werkelijke vs. officiële koolstofboekhouding

Wat deze dagen – middenin de Al Gore-hype – meer politiek correct klinkt, is de vaststelling dat onze landbouwbodems CO₂ uitademen, wanneer we het organisch stofgehalte verwaarlozen.

Stedula maakte een berekening die tot nadenken stemt: "De daling van de koolstofstocks in Vlaamse bodems tussen 1990 (het referentiejaar voor Kyoto, nb) en 2000 komt overeen met een jaarlijkse netto-uitstoot van 3 megaton CO₂." België koos er echter voor om deze koolstof niet mee op te nemen in de koolstofboekhouding, die moet bijgehouden worden voor Kyoto. Het gevolg hiervan is, volgens Stedula, dat de totale Vlaamse emissie op die manier met 3,6% onderschat wordt, en die van de landbouwsector met maar liefst 24%. De officiële

koolstofboekhouding, die ook recent ter sprake kwam op de Leerstoel Boerenbond aan de KULeuven over "Landbouw en Kyoto", klinkt veel positiever. Verscheidene sprekers prezen de landbouwsector als "goede leerling" in de klas van de maatschappelijke sectoren. Voorzitter Noël Devisch: "De land- en tuinbouwsector legt uitstekende scores voor: sinds '90 is er al een vooruitgang geboekt van 15%" (in emissiereductie, nb). Ook Vlaams milieuminister Peeters en zelfs de afgevaardigde van de federale milieuadministratie spraken de

Foto Agromech

landbouwsector aan als “een reeds overtuigd publiek”. Het moet gezegd dat de inkrimping van de veestapel en de overschakeling van stookolie naar aardgas voor serreverwarming al een wezenlijke reductie hebben teweeggebracht, wat zeker positief is. De drijfveren hiervoor waren evenwel een uit de hand gelopen mestoverschot en gestegen stookolieprijzen, en niet zozeer de overtuiging om klimaat-opwarming tegen te gaan. Maar ere wie ere toekomt.

Winwinsituaties zijn aangetoond, maar het beleid ziet ze nog niet

Het geeft wel blijk van erg kortetermijndenken (en intellectuele oneerlijkheid) om het koolstofverlies van landbouwbodems niet mee te tellen. Na 2012 moet dit hoedanook op de agenda komen. Professor Muys (specialist in koolstofvastlegging, en woordvoerder van het nieuw opgerichte ‘Klimaatpark Arenberg’ aan de KULeuven) betreurt eveneens dat het nu nog niet wordt verrekend: “Als het aankomt op positieve maatregelen om duurzaam landgebruik te stimuleren, dan doet België niets: conserverings-

landbouw wordt niet beloond”. Met conserveringslandbouw wordt onder andere bedoeld: minder intensieve bodembewerkingen (directe inzaai, niet-kerende bodembewerking), het laten liggen van gewasresten en het gebruik van groenbedekkers. Nog verder kan men gaan met compost of toevoeging van verse houtsnippers, als mulch of oppervlakkig ondergewerkt. Recent onderzoek bevestigt dat landbouwbodems wel degelijk significante hoeveelheden koolstof uit de atmosfeer kunnen opnemen en zo als koolstofreservoir kunnen dienen, waarbij tegelijkertijd allerlei andere winsten optreden. Muys haalde de aangetoonde voordelen in Frankrijk aan (waar dit al op één miljoen hectare gebeurt): minder krachtige (en dus goedkopere) tractoren nodig, minder arbeidstijd per ha, minder brandstofverbruik, betere waterhuishouding door diepere beworteling en grotere porositeit (regenwormgangen bvb. die als drainagebuizen fungeren bij stortregens), verbeterde waterkwaliteit (door verminderd verbruik van biociden en decimering van erosie), stijgende productiviteit op termijn door het hoger organische stofgehalte, en niet in het minst: verbetering van de habitat voor

wilde fauna. Volgens Muys brengt alleen al dit laatste 25 EUR/ha op in Frankrijk, waar jagers betalen voor terugkerende patrijzen en hazen. Stedula slaat de nagel op de kop: “Werken aan duurzaamheid vraagt om een geïntegreerde aanpak in de richting van winwinoperaties! In de praktijk van politieke besluitvorming is dit echter nog ver van realiteit! Organische stof krijgt geen aandacht in het kader van een klimaatconferentie, treedt weinig op de voorgrond bij ontwerpen van Mestactieplannen...; vaak kwestie van ‘verschillende dossiers’ en ‘verschillende bevoegdheden’. Jammer!” Stedula vierde recent haar opdoeking: een deel van Stedula lost vanaf 2007 op in het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) in de kenniseenheid ‘Landbouw en Maatschappij’. Hopelijk kan het ILVO op die manier beter het pleidooi aan voor integraal beleid. Want volgens Stedula zal het opkrikken van het organisch stofgehalte in Vlaamse landbouwbodems een werk worden van lange adem, in de buurt van een kwarteeuw. Redenen genoeg om er nu al mee te beginnen.

Jeroen Watté

Huttentut op je sla ?

Bij “hennep” denken sommigen aan kleurstof voor het haar, bij “huttentut” slaat de verbeelding helemaal op hol. Urbanus en Midden-Afrika doen de revue. “Gekkenzaad” noemde men het vroeger ook wel. Maar kenners weten wel beter. Het gaat hier over efficiëntere landbouw met vergeten teelten.

“Je bent gek”, zal je zeggen. “Is onze landbouw dan niet efficiënt?” In zekere zin wel. In ton opbrengst per mankracht scoren we zeer hoog. Maar wat ben je daarmee, als het graan dat je oogst dan nog minder opbrengt dan huisbrandolie? Boeren verwarmen

dezer dagen hun woning met tarwe. Onze landbouw kan naar schatting viermaal efficiënter. Economisch efficiënter, energetisch en ecologisch zeker, maar bovendien ook materieel. Een overstap naar mengteelten kan de totale opbrengst verhogen, omwille van synergetische effecten. Eén hectare bomen en één hectare tarwe brengen samen minder op dan twee hectaren agroforestry, waarin bomen en tarwe afgewisseld staan. Hetzelfde geldt voor huttentut. De Duitse brouwerij Lammsbräu teelt huttentut in mengteelt met gerst. Het oogsten gebeurt in één rit en het zeer kleine huttentutzaadje wordt er

makkelijk uitgezift. De gerst wordt gebruikt als grondstof voor de brouwerij en het bio-gerstennat wordt met huttentut olie-aangedreven vrachtwagens aan de cafés geleverd. De gerst-opbrengst bleef gelijk na het inmengen van huttentut. Hoe kan dat? De huttentut helpt de gerst om mooi recht te blijven staan en onderdrukt onkruid. Maar ook in de bodem gebeuren er verrijkende dingen. Door de grotere diversiteit aan wortels en stoffen die aan de wortels worden afgegeven door de teelten, wordt ook het bodemleven opgekrikt, hetgeen dan weer resulteert in betere opname van voedingsstoffen door de planten en betere resistentie tegen ziekten.

Ook de beproefde mengteelt gerst-erwten, die in de bio-teelt nog wel wordt toegepast als voederteelt, wordt in Duitsland met huttentut aangevuld. Momenteel zoekt het Instituut voor Energie en Milieutechniek uit Munchen (www.mischanbau.de) zelfs een vierde teelt om het geheel optimaal te laten renderen.

Wat hadden we met de Wervelreis maar al te graag deze initiatieven gaan opzoeken, maar we kozen voor Bretagne ...

En dan, op de wervelreis in de zomer van 2006 kwamen we huttentut – geheel onverwacht – op verschillende plaatsen in Bretagne tegen. Ook daar heeft men ingezien dat teelten, die goed gedijen tussen andere teelten, de toekomst zijn in onze dichtbevolkte streken. We vonden er zelfs een boer die huttentutolie verkoopt. Een zeer lekkere slaolie trouwens. Ondanks een gezonde dosis kritische voorzichtigheid schreef medereiziger Bart Vleeschouwers er enkele weken later een artikeltje over in Boer & Tuinder. Zie het kadertje hiernaast.

Wie voelt zich geroepen om het zaad te vermenigvuldigen? We brachten er uiteraard mee ...

Over de polyculturen gaf Wervel anno 1998 zijn eerste Wervelforum uit: 'Patent op leven?' Met een tekst van Vandana Shiva over de traditie in India om verschillende zaden tegelijk op één akker in te zaaien. Het boekje is nog op het secretariaat te bekomen.

Patrick De Ceuster

Enkele uittreksels uit de Voedselkrant van november 2006

Voedselvoetafdruk (nr 14.01.03)

Hoe groot zijn de voeten die wij onder tafel schuiven? Netwerk Bewust Verbruiken vzw en Ecolife vzw lanceren met de steun van 9 partners de Voedselvoetafdruk. Op www.voedselvoetafdruk.be kan je via 15 eenvoudige vragen je Voedselvoetafdruk berekenen. Die afdruk geeft aan hoeveel energie en ruimte je voedingspatroon van de aarde vergt. ...

Fair trade en familiale landbouw in het Noorden (nr 14.03.01)

Langzaam worden de geesten rijp voor de gedachte dat het Fair Trade-begrip dat wij in het kader van de Wereldwinkels al jaren toepassen op landbouwproducten uit het Zuiden niet alleen evenzeer van toepassing behoort te zijn op landbouwproducten van bij ons maar ook dat deze heel goed op hetzelfde verkooppunt zouden kunnen worden aangeboden. ...

Nic Balthazar op bezoek bij Dirk en Ria Mouton (nr 14.07.03)

Nic Balthazar is een bekende Vlaming met een missie. Naast zijn televisiewerk voor Vlaanderen Vakantieland en de voorbereidingen voor zijn eerste langspeelfilm, laat hij zich geregeld als boegbeeld voor biologisch en vegetarisch voedsel opvoeren. We confronteerden de Gentenaar met de eigenzinnige kijk van bioboer Dirk Mouton uit Lovendegem, die niet alleen melkvee maar ook 25 schapen houdt. ...

Biogeiten in Klemskerke zijn Duurzaam Kustproject (nr 14.07.07)

De biologische geiten van boerderij Het Reigershof in de polders van Klemskerke werden beloond met het label Duurzaam Kustproject. De voeding die de geiten er krijgen is biologisch geteeld en de kruiden in het voeder zorgen voor een hogere weerstand en geven een typische smaak aan de kaas. De dieren worden er gekweekt onder het motto 'gezonde dieren maken gezonde mensen', weet Het Nieuwsblad. ...

Prijzdaling melkquotum ook in Vlaanderen (nr 14.05.08)

In Nederland verliest melkquotum in een ongekend snel tempo zijn waarde. De prijsval is de laatste dagen zo groot dat het productierecht dit jaar inmiddels al 30 procent van zijn waarde is kwijtgeraakt. "In Vlaanderen loopt het nog zo geen vaart, maar toch stevenen we af op een prijsdaling", reageert Eddy Leloup van Boerenbond. "De quotummarkt is volop op zoek naar een nieuw evenwicht". ...

Lees meer op www.wervel.be onder de rubriek e-voedselkrant

Huttentut, een nieuwe (oude) teelt

Huttentut (*Camelina sativa*) is een gewas dat al van oudsher geteeld wordt. Er zijn aanduidingen dat de mens zelfs in het steentijdperk al huttentut gebruikte.

Als familielid van het koolzaad is het steeds als oliehoudend gewas geteeld. In de Middeleeuwen werd huttentut (soms ook wel vlasdotter genaamd) ook als dekvrucht gezaaid na graangewassen. Aangezien granen toen erg vroeg (eind juni) werden geoogst, kon de plant nog een redelijke oogst opleveren. Meestal deed de olie toen dienst als lampolie, maar hij heeft ook erg goede culinaire eigenschappen omdat de olie veel onverzadigde vetzuren bevat. Het opbrengstpotentieel van huttentut ligt heel wat lager dan dat van koolzaad, waardoor het minder in aanmerking komt als basis voor biobrandstoffen. Maar voor iemand die zich wil toeleggen op de commercialisering van plantenoliën, kan dit een erg interessante aanvulling van het assortiment betekenen. Aangezien de plant weinig bemesting nodig heeft en vrij sterk is tegen ziekten en plagen, komt hij ook in aanmerking voor een biologische teeltwijze. Huttentut wordt in Duitsland en Frankrijk hier en daar geteeld en geperst tot plantenolie.

INFORMATIE — Bart Vleeschouwers, 016 28 61 21

B&T 22/09/06

Ult Boer en Tuinder van 22/9/06

Agroforestry

Na meer dan twee jaar voorbereidend werk begint Wervels themagroep "agroforestry" de eerste concrete resultaten te boeken.

Visietekst

De vormingsdag in Pede anno 2004 was zowat het startsein voor de gemotiveerden (ook de verre aanzet voor Voedselteams lag in Pede, nb). In de nasleep van deze studiedag werd contact genomen met academici in binnen- en buitenland, en dit mondde uiteindelijk uit in een visietekst. Daarmee trokken we naar verschillende administraties (Bos & Groen, Administratie Land- en Tuinbouw) en andere betrokkenen (Vereniging voor Bos in Vlaanderen, regionale landschappen) Het stemde ons hoopvol. Aangezien de Europese Unie een paar maanden geleden besliste om agroforestry voor 80% te co-financieren in het plattelandsbeleid (i.p.v. 50% voor

andere activiteiten), maakten we een kort dossiertje voor het kabinet op en trokken we eind juni naar Vlaams Minister-President Leterme. Het kabinet was geïnteresseerd en beloofde hier rond de sector eens samen te brengen. Recent werd ons om input gevraagd voor een heuse agroforestry-studiedag die de Vlaamse overheid wil organiseren in het voorjaar! Het doet onze verwachtingen alleen maar toenemen.

Project

Nog goed nieuws is dat Wervel de komende twee jaar rond agroforestry een project zal uitvoeren, gefinancierd door de Vlaamse milieuadministratie. We zullen hierbij trachten boeren aan te zetten om de techniek van agroforestry, en de teelten kemp en winterkoolzaad te overwegen op het bedrijf. Niet dat we blind in de koolzaadrage willen meegaan, maar deze teelt kan uitstekend

dienen als opstap naar agroforestry-systemen, omdat zo in de eerste jaren de bodem 's winters droog gehouden wordt. Daardoor worden de boomwortels gestimuleerd om de diepte in te duiken en zullen ze later niet meer concurreren met de akker teelten tussen de bomenrijen. Er zal samenwerking worden gezocht met producenten van duurzame bouwmaterialen, voornamelijk bouwhout en isolatiematerialen (kemp). Maar ook de jeugd willen we betrekken om - onder de nodige persaandacht - bij de pionierboeren bomen aan te planten. Dat alles met als hoofddoelstelling om de tegenstelling tussen landbouw en natuur te overbruggen. Of, zoals elders in deze Wervelkrant te lezen is, winwin-operaties na te streven.

silvopastoraal agroforestry-systeem in Bretagne

Agenda

16 december	Ontmoetingsdag Belgisch Sociaal Forum IHECS Stoofstraat 58-60 Brussel
10 januari	Campagne Werkgroep Denk Globaal Eet Lokaal
12-13-14 januari	Evaluatie- en Planningsweekend te Koksijde.
25 februari	Algemene Vergadering gekoppeld aan ontspanningsactiviteit vrijwilligers.
10 maart	Interne studiedag Wervel rond het thema plattelandsontwikkeling.
13 maart	Mondiale dag in het St. Aloysius Instituut te Lier. Wervel verzorgt inhoudelijke invulling
14 maart	Lancering film: "We feed the world" in Brussel
14 maart	Vorming Wervel voor Moretus Ekeren
21 maart	Vorming Wervel VormingPlus Antwerpen "Met duurzame landbouw boert iedereen goed"
22 maart	Vorming Wervel voor VormingPlus Midden Zuidwest Vlaanderen "Boeren, speelbal op de wereldmarkt"
22 en 29 maart	Vorming Wervel Vormingplus Oost-Brabant "Landbouw en natuur kunnen samen meer dan apart: principes van agro-ecologie en bomenlandbouw"
21 april	Dag van de aarde.

De data van de basisgroep- en themagroepbijeenkomsten 2007 werden op de laatste bijeenkomst van december ingepland en waren nog niet gekend bij het verschijnen van deze krant. U kan hiervoor terecht bij de hieronder vermelde contactpersonen.

Contactpersonen

BASISGROEPEN

Vlaams-Brabant	Jeroen Watté 0484/719541 of jeroenwatte@chello.be
Oost en West-Vlaanderen	Mieke Roelens 09/380.48.10 of mieke.roelens@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven 03/ 664 55 02 of m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Frans Beckers 089/ 61 17 62 of Frans.beckers@zutendaal.be
Brussel	Jonas Van Reusel 0497/43 68 83 of jonazito@skynet.be

THEMAGROEPEN

gentechnologie	Louis De Bruyn louis.debruyne@pandora.be
landbouwbeleid	Bavo Verwimp 014/26 77 34 of bavo.verwimp@skynet.be
bomenlandbouw	Jeroen Watté, 0484/71 95 41 of jeroen@wervel.be

SECRETARIAAT EN COÖRDINATOREN

Frederik Claerbout, 02/ 203 60 29 of frederik@wervel.be
Patrick De Ceuster, 02/ 203 60 29 of patrick@wervel.be
Katrien Van Oost, 02/ 203 60 29 of katrien@wervel.be
Luc Vankrunkelsven, 02/ 203 60 29 of luc@wervel.be
Jeroen Watté, 02/ 203 60 29 of jeroen@wervel.be